

*Serhii Ploky, Vrata
Evrope: Zgodovina Ukrajine,
Založba UMCO, Ljubljana,
2022, 548 strani*

Serhii Ploky (1957) je profesor ukrajinske zgodovine na Harvardski univerzi ter direktor Ukrajinskega raziskovalnega inštituta, ki deluje v okviru le-te. Raziskuje intelektualno, kulturno in mednarodno zgodovino Vzhodne Evrope, pa tudi specifično aktualno tematiko, na primer v njegovi knjigi o Černobilu.

V središču zgodovinskega preučevanja je predvsem človek, ljudje, njihova medsebojna razmerja in hkrati zunaj njih vse, kar je nanje vplivalo. Zgodovinarja seveda ne zanimajo ljudje sami po sebi, temveč le konkretni posamezniki, ljudje v določenem krajevnem in časovnem okviru. Zgodovina kot dogajanje v preteklosti pa je pristopna zgodovinarju samo v takem obsegu, v kakršnem je zapustila sledove – zgodovinske vire. Le z njihovim posredovanjem lahko zgodovinar spoznava preteklost, znova obnavlja njeno podobo ter preučuje njene notranje strukture in njihove zakonitosti. Že povezanost preteklosti in sedanjosti v osebi zgodovinarja ter pomen te povezanosti za znanstveno delo ali pa tudi le za razumevanje zgodovinskega in sodobnega dogajanja opozarjata, da zgodovinska veda nikakor ni samo preprosto zapisovanje dejstev po kritično preverljivem, ampak z analizo, povezovanjem in primerjanjem ugotovljenih dejstev čim bolj pripomore k njihovemu razumevanju.

Zapisano vsekakor velja za knjigo, ki je pred nami. V uvodu avtor namreč zapiše, da *»čeprav je svetovna javnost šele pred kratkim postala pozorna nanjo, ima Ukrajina dolgo, dramatično in izjemno zanimivo zgodovino, a jo pogosto zastirajo velike zgodbe o imperijih, ki so stoletja vladali njenemu ozemlju«*. Knjiga zatorej skozi pet delov (in osemindvajset poglavij) – Na pontski meji (Rob sveta, Prihod Slovanov, Vikingi na Dnepru, Bizanc severa, Ključi Kijeve in Pax Mongolica), Vzhod se sreča z zahodom (Oblikovanje Ukrajine, Kozaki, Vzhodne reformacije, Veliki upor, Delitve in Razsodba v Poltavi), Med imperiji (Nove meje, Knjige Geneze, Prepustna meja, Selitve in Nedokončana revolucija), Svetovni vojni (Rojstvo naroda, Razbite sanje, Komunizem in nacionalizem, Stalinova trdnjava, Hitlerjev Lebensraum in Zmagovalci) ter Pot v neodvisnost (Druga sovjetska republika, Zbogom Lenin, Trg Neodvisnosti, Cena svobode in Nova zora) – podrobno in pregledno ter z bistvenimi poudarki *»izkopava«* zgodovino ukrajinskega naroda *»izpod plasti imperialnega izkrivljanja«* in s tem *»pomaga globlje razumeti ne le državo, ki je zdaj v središču svetovne pozornosti, ampak tudi celotno Evropo, tako vzhodno in zahodno«*.

Če povežemo našo novejšo zgodovino z zgodovino Ukrajine, lahko potegnemo nekaj pomembnih vzporednic. Leta 1991 je Jugoslavija napadla demokratično in miroljubno državo Slovenijo. Njeni nedemokratični pritiski na mlado državo so prerasli v vojaški napad. Slovenija je imela pravico, da se brani. Tokrat je agresor Rusija, ki je napadla demokratično in miroljubno državo Ukrajino. Njena dolgoletna agresija proti Ukrajini je ob napadu prerasla v invazijo. Ukrajina ima pravico, da se brani. Slovenci bi se lahko leta 1991, ob začetku neizzvanega jugoslovanskega napada odločili, da bomo svojo državo, njeno prihodnost ter človeške in naravne vire najbolje zaščitili tako, da se premočni sili ne upremo in v zatišju počakamo na boljše čase, vendar se nismo. Odločili smo se za obrambo

svoje domovine. Tako so se odločili tudi državljani Ukrajine. To mora spoštovati ves demokratični svet in pri tem moramo Ukrajincem, tako kot smo to od mednarodne skupnosti pričakovali in dobili leta 1991 mi, pomagati.

Slovenski časniki tistega časa so razpadu prve komunistične države na svetu namenjali posebno pozornost. Tako lahko v *Delu* iz začetka decembra leta 1991 preberemo, da je dotedanja druga največja sovjetska zvezna republika Ukrajina postala neodvisna država. Okoli 90 odstotkov vseh državljanov, ki so se udeležili referendumu (udeležba je bila 83-odstotna), se je strinjalo z vprašanjem in obkrožilo »da«, torej da podpirajo akt o razglasitvi neodvisnosti Ukrajine, kot ga je 24. avgusta, takoj po strtem prevratu v Kremlju, sprejel vrhovni sovjet v Kijevu. Na predsedniških volitvah je, prav tako po pričakovanju, zmagal dotedanji predsednik vrhovnega sovjeta Ukrajine Leonid Kraučuk, za katerega je glasovalo 60 odstotkov volilcev. Konec meseca je Mihail Gorbačov po televiziji prebral svojo odstopno izjavo in takoj potem izročil »črni kovček« s poveljniskimi kodami nad strateškim in jedrskim orožjem maršalu Jevgeniju Sapšonikovu, medtem ko je politično nadzorstvo in vrhovno poveljstvo nad oboroženimi silami bivše ZSSR prevzel predsednik Ruske federacije Boris Jelcin. S kremeljske kupole so sneli rdečo zastavo ZSSR ter izobesili belo-modro-rdečo zastavo Rusije, ki je med drugim nasledila tudi stalni sedež ZSSR v Varnostnem svetu OZN. Tako je republika sovjetrov postala zgodovinski spomin oz. opomin.

V epilogu knjige *Vrata Evrope* profesor Serhii Plokhij zapiše, da se sedaj v Ukrajini »odvijajo vsaj trije vzporedni procesi, ki imajo korenine v preteklosti: Rusija poskuša ponovno vzpostaviti politični, gospodarski in vojaški nadzor, ki ga je Moskva pridobila sredi 17. stoletja; oblikovanje sodobnih nacionalnih identitet, ki zadeva tako Ruse kot Ukrajince (slednji so pogosto razdeljeni po regionalnih mejah); in boj vzdolž zgodovinskih in

kulturnih prelomnic, ki udeležencem konflikta omogočajo, da si ga predstavljajo kot merjenje moči med Vzhodom in Zahodom, med Evropo in ruskim svetom», ter nadaljuje, »da so aluzije na rusko imperialno in revolucionarno preteklost sicer postale del zgodovinskega diskurza, ki opravičuje rusko agresijo na Ukrajino, a zgodovinski motivi zanj so novejši. Hitri in nepričakovani razpad Sovjetske zveze, na katerega je spomnil predsednik Vladimir Putin v svojem govoru o priključitvi Krima«, pa tudi ob agresiji na Ukrajino 24. februarja 2022, »predstavlja najbolj neposredno zgodovinsko ozadje krize. Sedanja ruska oblast še naprej trdi, da je Ukrajina umetna tvorba, katere vzhodna ozemlja naj bi ji podarili boljševiki, tako kot so jim Krim po drugi svetovni vojni. V skladu s to pripovedjo je edina prava in s tem zgodovinsko legitimna državna ureditev imperij – najprej ruski imperij in nato Sovjetska zveza.«

Večina ukrajinske družbe se je, ne glede na »nedokončan proces izgradnje obeh sodobnih narodov, tako ukrajinskega kot ruskega, na osnovi zgodovinskih izkušenj, poenotila okoli ideje večjezičnega in večkulturnega naroda, združenega v upravnem in političnem smislu« države Ukrajine. In danes gre za spopad največje in druge največje države v Evropi, ob tem, da je bila ruska vojska razvita za napadalno delovanje, ukrajinska pa za obrambno. »Prvič po koncu druge svetovne vojne je velika evropska sila začela vojno proti šibkejši sosedu. Ruska invazija ne krši samo rusko-ukrajinske pogodbe iz leta 1997, temveč tudi Budimpeštanski memorandum iz leta 1994, ki je Ukrajini ponudil varnostna zagotovila v zameno za opustitev jedrskega orožja in pristop k pogodbi o neširjenju jedrskega orožja kot nejedrski državi.« Ruska vojska ni samo številčnejša, je tudi modernejša, bolj strateška. Ukrajina nima strateških jedrskih sil, Rusija jih ima. Vendar se je ukrajinska vojska po letu 2014 reorganizirala, prečistila in dodatno opremila. Ob pomoči obveščevalnih podatkov zaveznikov so Rusiji onemogočili,

da bi zgradili zgodbo, kako je poseg v Ukrajini nujen zaradi zaščite rusko govorečega prebivalstva, tako kot se je zgodilo leta 1938 v primeru sudetskih Nemcev na Češkem. (*»Po podatkih uglednega Kijevskega mednarodnega sociološkega inštituta Rusi predstavljajo 17 odstotkov prebivalstva v Ukrajini, toda le pet odstotkov anketiranih se je opredelilo kot izključno Rusi; preostali so se opredelili za Ruse in Ukrajince.«*). Hkrati je stekla akcija usposabljanja in opremljanja ukrajinskih oboroženih sil. Vendar tako kot je leta 1991 pomoč potrebovala Slovenija, jo Ukrajina potrebuje sedaj. Žrtev in trpljenja ljudi v Ukrajini ne morejo v ničemer zmanjšati lepe želje in prazni pozivi k miru, temveč le hitra dobava orožja, vojaške opreme in humanitarne pomoči. In totalen vsestranski pritisk na Rusijo.

Neizzvana ruska agresija na Ukrajino je ogrozila temelje mednarodnega reda; grožnja, na katero se Evropska unija in večina sveta sprva nista bila pripravljena odzvati, danes zahteva ustrezno ukrepanje. Od izhoda te vojne ne bo odvisna le prihodnost Ukrajine, temveč tudi prihodnost odnosov med evropskim Vzhodom in Zahodom, med Rusijo in Evropsko unijo ter s tem prihodnost Evrope kot celote. Bitke za naše demokratične vrednote in svobodno življenje se tokrat namreč bijejo v Ukrajini.

Tomaž Kladnik